

2. FIZIKALNE OSNOVE

2.1 Osnovne dimenzije i jedinice u mehanici fluida

Veličina	Oznaka dimenzije	Jedinica u SI sustavu	
masa	M	kg	} Skup osnovnih veličina
duljina	L	m	
vrijeme	T	s	
temperatura	Θ	K	

Dimenzije svih ostalih veličina mogu se prikazati produktom potencija osnovnih veličina. npr.

brzina	$\vec{v} = \frac{d\vec{r}}{dt}$	$[\vec{v}] = \frac{L}{T} = LT^{-1}$	$[\vec{v}]_{SI} = \frac{m}{s}$
ubrzanje	$\vec{a} = \frac{d\vec{v}}{dt}$	$[\vec{a}] = LT^{-2}$	$[\vec{a}]_{SI} = \frac{m}{s^2}$
sila	$\vec{F} = \vec{a} \cdot m$	$[\vec{F}] = MLT^{-2}$	$[\vec{F}]_{SI} = \frac{kgm}{s^2} = N$
rad	$dW = \vec{F} \cdot d\vec{s}$	$[W] = ML^2T^{-2}$	$[W]_{SI} = \frac{kgm^2}{s^2} = Nm = J$
snaga	$P = \frac{dW}{dt}$	$[P] = ML^2T^{-3}$	$[P]_{SI} = \frac{kgm^2}{s^3} = \frac{Nm}{s} = \frac{J}{s} = W$
tlak	$p = \frac{F}{A}$	$[p] = ML^{-1}T^{-2}$	$[p]_{SI} = \frac{kg}{ms^2} = \frac{N}{m^2} = Pa$

Sve teorijski izvedene fizikalne jednačbe moraju biti dimenzijski homogene, što znači da svaki aditivni član u jednačbi mora imati istu dimenziju.

2.2 Hipoteza kontinuuma

Svaka se materija sastoji od atoma i molekula, a ovi su sastavljeni od još sitnijih čestica. S obzirom da vrlo mali volumen fluida (npr. 10^{-3} mm^3) sadrži još uvijek veliki broj molekula (za plinove oko 10^{15} , a za kapljevinau 10^{18}), opravdano je uvesti hipotezu kontinuuma. Kontinuum je matematički model materije prema kojem je ona neprekidno raspoređena po prostoru i u potpunosti ispunjava volumen kojeg zauzima. Čestica kontinuuma zauzima infinitezimalni volumen dV i ima infinitezimalnu masu dm , tako da je gustoća definirana kao

$$\rho = \lim_{\Delta V \rightarrow 0} \frac{\Delta m}{\Delta V} = \frac{dm}{dV}; \quad [\rho] = ML^{-3}; \quad [\rho]_{SI} = \frac{kg}{m^3}$$

Kod realnih fluida bi granični prijelaz morao biti $\Delta V \rightarrow \Delta V^*$, gdje je ΔV^* volumen koji još uvijek sadržava dovoljan broj molekula tako da su fizikalna svojstva dobro definirana. Uvođenjem hipoteze kontinuuma dozvoljen je granični prijelaz $\Delta V \rightarrow 0$, što omogućuje primjenu diferencijalnog i integralnog računa u opisu strujanja. Prema hipotezi kontinuuma čestica fluida (materijalna točka) zauzima infinitezimalni volumen dV i ima infinitezimalnu masu $dm = \rho dV$. Jedna čestica fluida zauzima samo jednu točku prostora i u jednoj točki prostora se može nalaziti samo jedna čestica fluida.

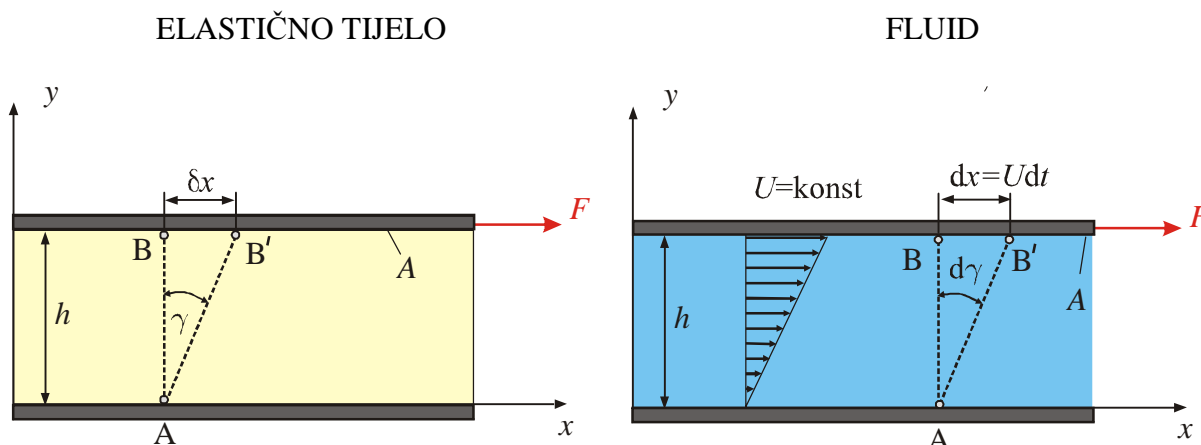
2.3 Fluid ili tekućina

Fluid ili tekućina je tvar koja se pod djelovanjem ma kako malog tangencijalnog (smičnog) naprezanja neprekidno deformira, što nazivamo strujanjem ili tečenjem.

Zaključak: U mirujućem fluidu nema tangencijalnih naprezanja.

Fluidi se dijele na:

- 1) kapljevine (teže se stlačuju, čine razdjelnu površinu, poprimaju oblik posude)
- 2) plinove (lako mijenjaju volumen, šire se po čitavom prostoru)

Ako gornju ploču povučemo silom F u elastičnom tijelu se pojavljuje deformacija, i posljedično unutarnje naprezanje $\tau = \frac{F}{A}$

koje uravnotežuje vanjsku silu F .

Svakoj veličini sile F odgovara neka vrijednost kutne deformacije γ , pa kažemo da je naprezanje razmjerno deformaciji

$$\tau = \frac{F}{A} \sim \gamma$$

- Čestice fluida se lijepe za stijenke
- Djelovanjem sile F na gornju ploču izaziva se tangencijalno naprezanje τ u fluidu uslijed kojeg se fluid neprekidno deformira, odnosno teče.

- Fluid se opire vanjskom opterećenju brzinom

kutne deformacije $\dot{\gamma} = \frac{d\gamma}{dt}$

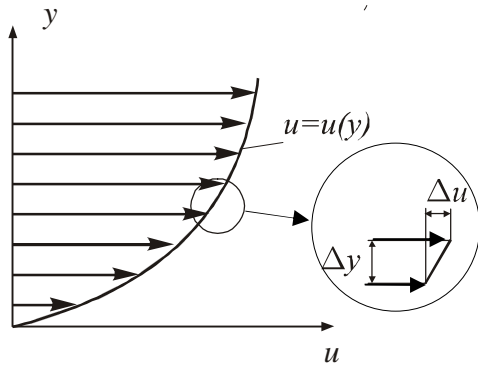
$$\tau = \frac{F}{A} \sim \dot{\gamma}$$

- Brzina kutne deformacije

$$\text{tg}(d\gamma) \approx d\gamma = \frac{dx}{h} = \frac{U dt}{h}$$

$\dot{\gamma} = \frac{d\gamma}{dt} = \frac{U}{h}$ ... za slučaj linearnog profila brzine

- Za opći slučaj strujanja profila u razvijenom pravocrtnom strujanju

$$\dot{\gamma} = \lim_{\Delta y \rightarrow 0} \frac{\Delta u}{\Delta y} = \frac{du}{dy}$$

$$[\dot{\gamma}] = \text{T}^{-1}; \quad [\dot{\gamma}]_{\text{SI}} = \frac{1}{\text{s}}$$

- Newtonov zakon viskoznosti uspostavlja linearnu vezu između napreznja i brzine deformacije, a koeficijent razmjernosti se naziva viskoznost fluida

$$\tau = \mu \cdot \dot{\gamma} = \mu \cdot \frac{du}{dy}$$

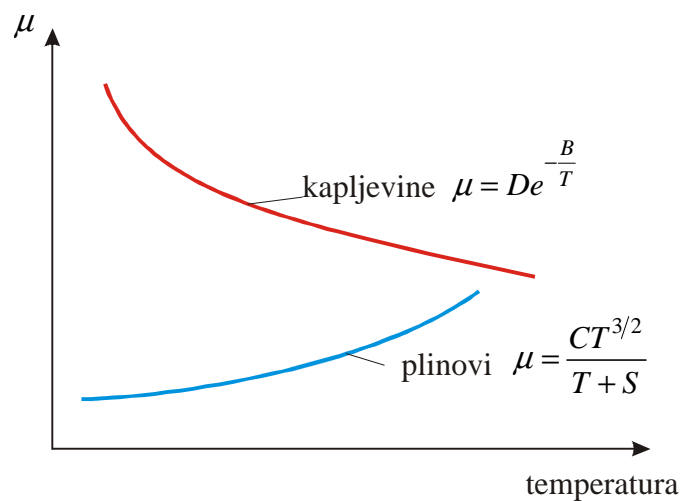
$$[\tau] = \text{ML}^{-1}\text{T}^{-2} \quad [\tau]_{\text{SI}} = \text{Pa}$$

$$[\mu] = \text{ML}^{-1}\text{T}^{-1} \quad [\mu]_{\text{SI}} = \text{Pa} \cdot \text{s}$$

Za promatrani slučaj $\tau = \frac{F}{A}$ i $\frac{du}{dy} = \frac{U}{h}$

$$F = \mu \cdot \frac{U}{h} \cdot A$$

Viskoznost fluida je njegovo fizikalno svojstvo, a zavisi od tlaka i temperature, s tim da je utjecaj temperature veći.

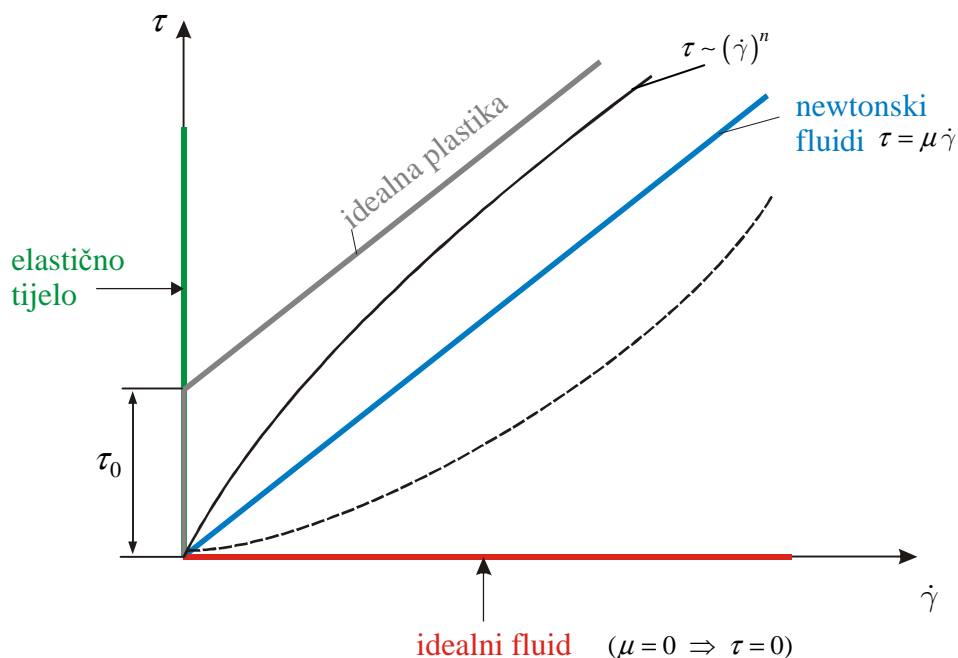

- U kapljevina su za viskoznost odgovorne međumolekularne sile, koje su u kapljevina jake. S obzirom da s porastom temperature te sile slabe, viskoznost kapljevine će s porastom temperature opadati.
- U plinovima su međumolekularne sile slabe, a viskoznost je posljedica sudara molekula u kaotičnom gibanju. Budući da porastom temperature brzina gibanja molekula raste, povećava se broj sudara, pa raste i viskoznost.

U slučaju kapljevine koje imaju konstantnu gustoću ρ , često se koristi i kinematička viskoznost

$$\nu = \frac{\mu}{\rho}, \quad [\nu] = L^2 T^{-1}, \quad [\nu] = \frac{m^2}{s}$$

Recipročna vrijednost viskoznosti se naziva fluidnost. Fluidnost pokazuje sklonost fluida ka tečenju. Dio fizike koji se bavi različitim modelima tvari po odnosu naprežanja i deformacije, odnosno brzine deformacije se naziva REOLOGIJA.

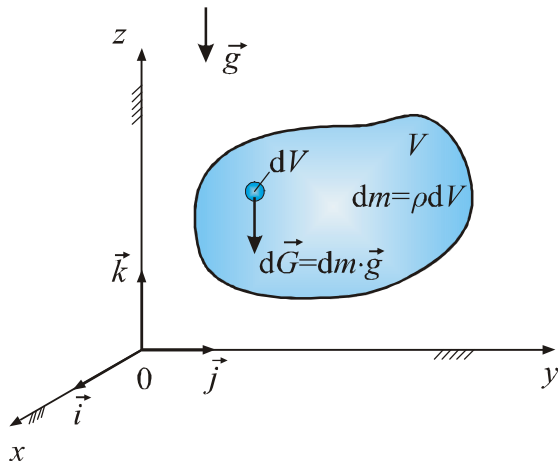
Idealni fluid se definira kao fluid u kojem nema tangencijalnih naprežanja (neviskozni fluid). Mehanika fluida je dio fizike (teorijsko eksperimentalna znanost koja se bavi proučavanjem mehaničkog ponašanja newtonskih fluida). Dijeli se na statiku, kinematiku i dinamiku.

2.4 Sile u fluidu

2.4.1 Masene sile

Masene sile su posljedica položaja mase u polju masene sile. Raspodijeljene su po prostoru i djeluju na svaki element mase fluida.

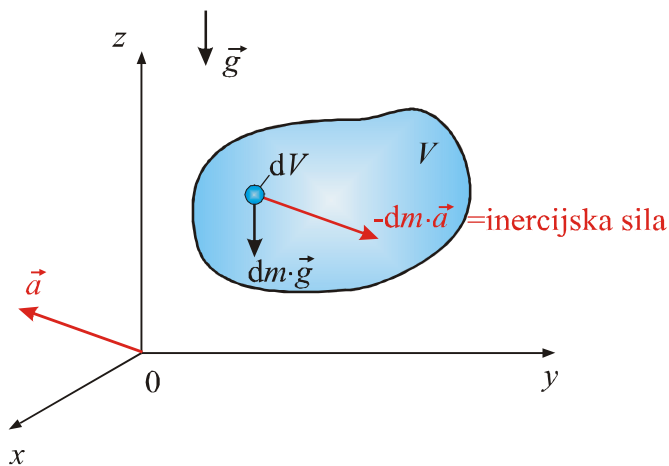
Primjeri: sila gravitacije, inercijska sila

- Koordinatni sustav vezan za Zemlju-nepomični inercijski koordinatni sustav (K.S.)

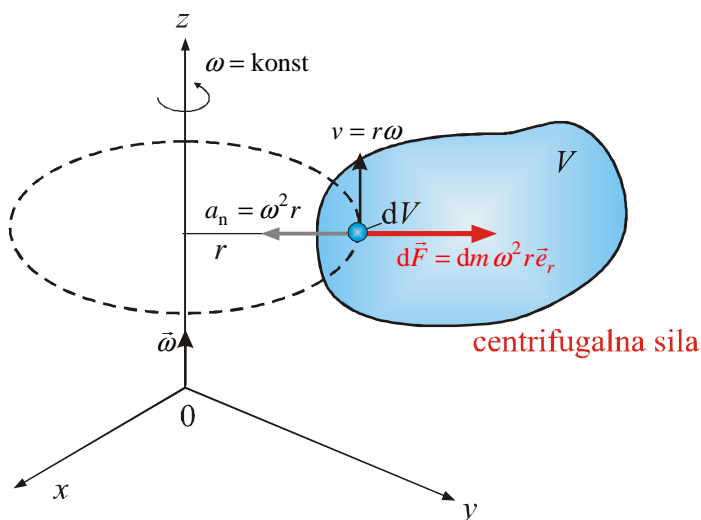
- Koordinatni sustav koji se giba pravocrtno konstantnom brzinom je također inercijski K.S.

- Pomični koordinatni sustav koji se giba translatorno ubrzanjem $\vec{a}$ je neinercijski koordinatni sustav.

- Ako se gibanje promatra iz neinercijskog koordinatnog sustava potrebno je uzeti u obzir inercijsku silu.

- Koordinatni sustav koji rotira konstantnom kutnom brzinom je također neinercijski K.S.

Volumen miruje u odnosu na rotirajući K.S.

- Specifična masena sila (sila po jediničnoj masi)

$$\vec{f} = \lim_{\Delta m \rightarrow 0} \frac{\Delta \vec{F}}{\Delta m} = \frac{d\vec{F}}{dm}$$

$$d\vec{F} = \rho \vec{f} dV \quad \Bigg/ \int_V$$

$$\vec{F} = \int_V \rho \vec{f} dV$$

$$[\vec{f}] = \text{LT}^{-2} \quad [\vec{f}]_{\text{SI}} = \frac{\text{m}^2}{\text{s}}$$

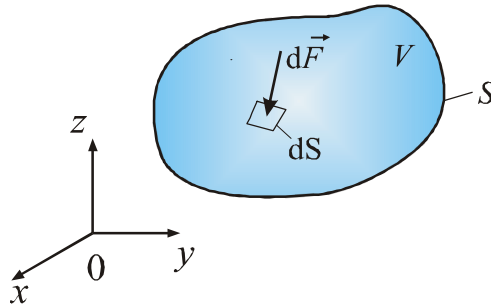
Sila gravitacije: $\vec{f} = \vec{g} = -g\vec{k}$ $g = 9,80665 \frac{\text{m}^2}{\text{s}}$

Inercijska sila: $\vec{f} = -\vec{a}$

Centrifugalna sila: $\vec{f} = \omega^2 r \vec{e}_r$

2.4.2 Površinske sile

Površinske sile su sile dodira između čestica fluida ili između čestica fluida i stijenke.

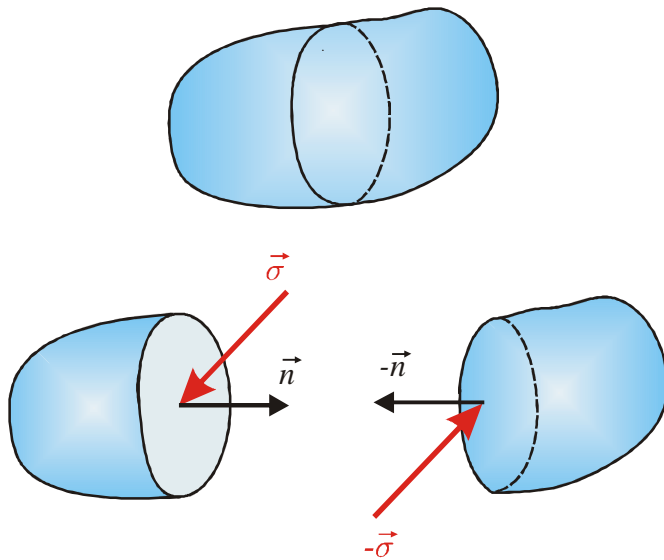
- Specifična površinska sila ili vektor naprezanja

$$\vec{\sigma} = \lim_{\Delta S \rightarrow 0} \frac{\Delta \vec{F}}{\Delta S} = \frac{d\vec{F}}{dS}$$

$$d\vec{F} = \vec{\sigma} dS \quad \Bigg/ \int_S$$

$$\vec{F} = \int_S \vec{\sigma} dS$$

$$[\vec{\sigma}]_{\text{SI}} = \text{ML}^{-1}\text{T}^{-2} \quad [\vec{\sigma}]_{\text{SI}} = \text{Pa}$$

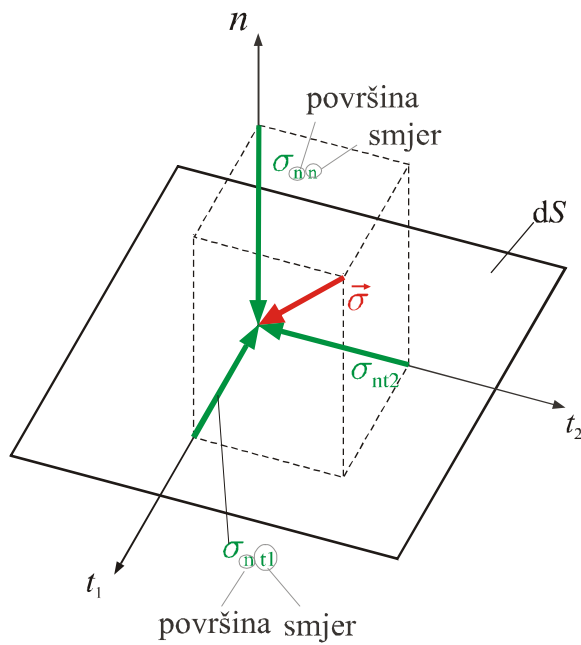

- Za površinske sile vrijedi III. Newtonov zakon (princip akcije i reakcije)

$\vec{n}$ je jedinični vektor vanjske normale

$$\vec{\sigma}(\vec{n}) = -\vec{\sigma}(-\vec{n})$$

$\vec{\sigma}$ = neparna funkcija normale

Vektor naprezanja se uvijek može prikazati normalnom i dvije tangencijalne komponente:

- normalna komponenta σ_{nn}
- tangencijalne komponente σ_{nt1} i σ_{nt2} .